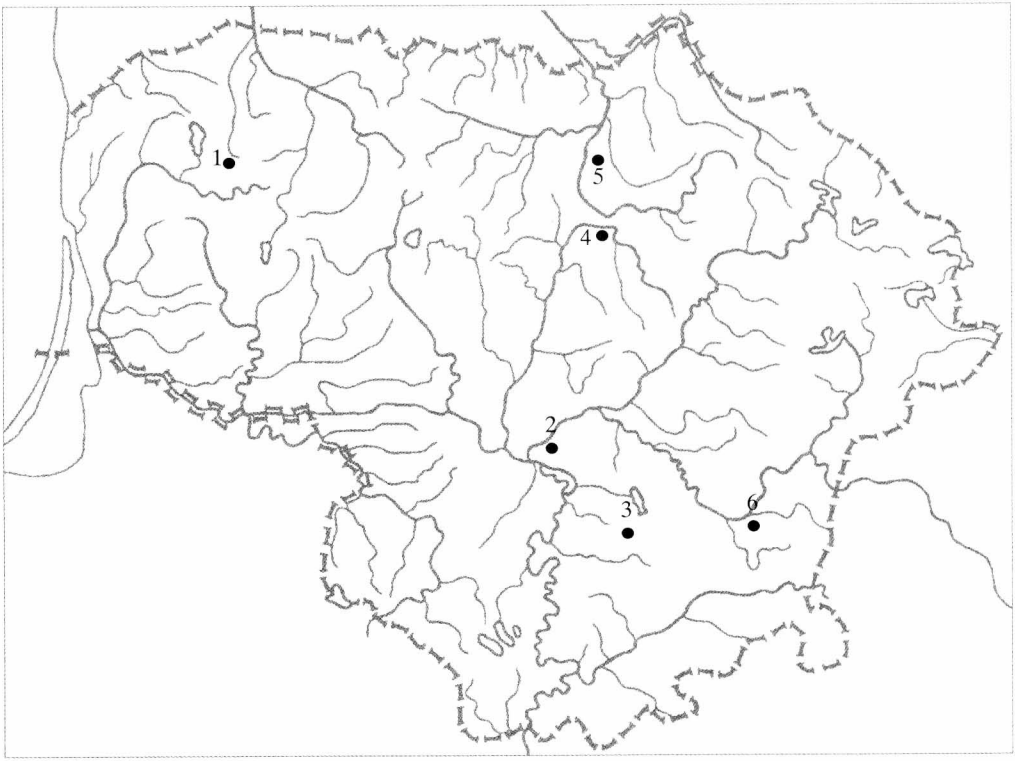
V. SENKAPIAI

52 pav. Senkapiai:
Fig. 52. Ancient cemeteries:

1 – Grumbliai, 2 – Karmėlava, 3 – Mergiškės, 4 – Panevėžys,
5 – Pumpėnai, 6 – Vilnius (ir IX).

TYRINĖJIMAI VILNIUJE, ČIURLIONIO G. 3

Vidas DAMINAITIS

2005 m. Vilniuje, Čiurlionio g. 3 sklype buvo atliekami archeologiniai tyrinėjimai, ištirtas apie 200 m^2 plotas. Šie platesnės apimties tyrinėjimai buvo atlikti 2005 m. A. Vaicekausko atliktų žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų metu sklype aptikus žmonių palaikus (žr. p. 137–138). Išplėstinių tyrinėjimų metu žmonių palaikai buvo aptikti tik aplink namą plytinčiame neužstatytame plote. Iš viso aptikti 27 žmonių kapai. Dalis jų buvo smarkiai apardyti vėlesnių žemės kasimo darbų metu bei augančių medžių šaknų. Be šių lokalizuotų kapų, įvairiose ploto vietose surasta daug pavienių chaotiškai užkastų žmonių kaulų, kurie, antropologinių tyrimų duomenimis, priklausė bent 20 asmenų. Mirusiųjų palaikai aptikti labai nevienodame gylyje, matuojant nuo dabartinio žemės paviršiaus. Sklypo V dalyje palaikai aptikti apie 1,6–1,9 m gylyje, prie pastato P pusės – apie 1 m gylyje, o prie pastato R galo – 50–60 cm gylyje. Pastebimas palaipsnis palaikų užkasimo gylio mažėjimas link R pusės. Tai leidžia manyti, kad šių kapinių atsiradimo metu vietovės reljefas buvo kitoks. Matyt, čia būta kalvelės, kuri nukasta XIX a. pabaigoje ar XX a. pradžioje šioje vietoje pastačius vienaukštį gyvenamąjį namą.

Mirusieji, sprendžiant iš palyginti gausiai prie griaučių surastų kaltinių vinių, buvo laidojami mediniuose karstuose. Dauguma mirusiųjų (20) laidoti įvairiu kampu galvomis į V. Du mirusieji laidoti galva į R, po vieną – galva į P ir PR. Dar trijų mirusiųjų laidojimo kryptis dėl prastai išlikusių palaikų nenustatyta. Remiantis antropologinių tyrimų duomenimis, čia buvo palaidota 11 moterų nuo 18 iki 55 m. amžiaus. Viena iš jų – kartu su apie 10 m. amžiaus vaiku. Taip pat palaidota 12 vyrų nuo 20 iki 55 metų. Vienas iš jų – kartu su 2 mėnesių kūdikiu. Dar rasti 4 vaikų nuo 3 iki 15 m. amžiaus kapai. Tokiu būdu, pridėjus ne kapuose surastų žmonių ir ankstesnių tyrinėjimų metu surastus 10-ties žmonių palaikus, šiose kapinėse buvo palaidota ne mažiau kaip 59 mirusieji. Mirusieji tirtame plote laidoti gana chaotiškai, nesilaikant kapinėms būdingos tvarkos. Kai kurių mirusiųjų palaikai buvo užpilti kalkėmis ir dėl to blogai išliko. Prie palaikų kaip įkapės rastos 2 XVI a. monetos, 1 medalikėlis, 4 žiedai, 2 lėkštelės formos drabužių papuošimai. Viena XVI a. moneta surasta ir ankstesnių tyrinėjimų metu. Virš kapų buvusiame suardytame, perkastame sluoksnyje aptikti XVIII–XIX a. radiniai, daugiausia buitinės keramikos šukės, siejami su vėlesne ūkine veikla. Atrodo, kad šios kapinės egzistavo neilgai. Jas, remiantis surastomis įkapėmis, galima datuoti XVI a. Tai, kad šios gana ankstyvos kapinės įrengtos palyginti toli už tuometinių miesto ribų, kalkių naudojimas laidojime, chaotiškas, nesilaikant eilių, palaikų užkasimas, taip pat suaugusių laidojimas kartu su vaikais leidžia daryti prielaidą, kad čia laidotos kažkokios epidemijos aukos. Be abejo, praeityje šios kapinės buvusios didesnės. Kapinės apardytos tiesiant pro jas praeinančias Čiurlionio, Suvalkų gatves, taip pat įvairias inžinerines komunikacijas. Aptikti kapų dar galima tikėtis asfaltuotame kieme, esančiame į Š nuo užstatomo sklypo ribų, nes, vietinių gyventojų teigimu, čia atliekant įvairius darbus buvo randama žmonių kaulų.

INVESTIGATION AT THE ČIURLIONIO STR. 3 IN VILNIUS

In 2005 at the plot located at the Čiurlionio Str. 3 in Vilnius an archaeological investigation was performed. During that 27 human graves and individual bones of at least 20 other individuals were discovered. The graveyard dated to the 16th century. Presumably, victims of some epidemic were buried at this site.

ŽVALGOMIEJI TYRIMAI PUMPĖNŲ MIESTELYJE

Linas KVIZIKEVIČIUS, Saulius SARCEVIČIUS

2005 m. LII MTS vykdė žvalgomuosius archeologinius tyrimus Pumpėnų miestelio (Pasvalio r.) centrinėje dalyje, į V nuo bažnyčios šventoriaus, greta jo, Įstros gatvėje. Rekonstruodami Įstros gatvės atkarpą, esančią šalia bažnyčios šventoriaus, Panevėžio regiono kelių darbuotojai, lygindami statėjantį kelkraščio šlaitą, aptiko žmogaus palaikus. Paminklosauginėms institucijoms sustabdžius darbus buvo pradėti žvalgomieji archeologiniai tyrimai, kuriais siekta išsiaiškinti žmogaus kapo chronologiją bei nustatyti palaidojimo pobūdį.

Žmonių palaikų radimvietėje buvo atidengtas ir ištirtas vienas bendro 3,4 m^2 ploto šurfas. Vėliau nustačius, kad dalis kapo patenka į važiuojamąją kelio dalį, šurfas praplėstas 60 cm V kryptimi (šurfo PV kampe) ir 95 cm šurfo ŠV kampe. Todėl bendrai tyrimai atlikti 4,75 m^2 dydžio plote.

Pumpėnų miestelis išsidėstęs abipus Įstros upelio (dešiniojo Lėvens intako), šalia kelio, vedančio iš Panevėžio Pasvalio (Rygos) link. Miestelio praeitis netyrinėta, o istoriografijoje pateikiami faktai labai skiriasi. Kartais teigiama, kad Pumpėnai rašytiniuose šaltiniuose pradėti minėti tik XVII a. pradžioje, kai Zavadskių giminės atstovai bendrai su Juozapu Šyšla čia įkurdino karmelitus. J. Kurczewskis teigė, kad jie pirmą kartą paminėti 1655 m. Veikiausiai tuo metu pirmą kartą buvo paminėta bažnyčia. Ši data kaip pirmas miestelio vardo paminėjimas prigijo urbanistikos tyrinėtojų darbuose. 1613 m. Lietuvos žemėlapyje „Magni Ducatus Lithuaniae" Pumpėnai nepažymėti, taigi kyla abejonių, ar išvis tuo metu jie buvo. Kaip nurodo istorikas E. Meilus, Pumpėnams tik 1681 m. suteikta turgaus teisė, tad veikiausiai miestelis susikūrė apie XVII a. vidurį. Iki šiol miestelis archeologiškai netyrinėtas.

2005 m. žvalgomųjų tyrimų žmonių palaikų radimvietėje metu fiksuoti 6 kultūrinio sluoksnio horizontai. Po velėna su augaliniu juodžemio horizontu visame plote atidengtas šviesiai pilkos–gelsvos spalvos žemių difuzinis horizontas. Jame aptikta keletas pavienių žmogaus kaulų liekanų iš suardytų kapų. Šurfo R dalyje, 40 cm gylyje aptikta netaisyklingo stačiakampio formos užapvalintais kampais 70 cm pločio ŠR–PV kryptimi ir 130 cm ilgio ŠV–PR kryptimi duobės kontūras. Jos užpildą sudarė XIX–XX a. pradžios laikotarpio šiukšlės ir griuvenos – raudonos molio spalvos plytų, degtų kalkių degto molio trupiniai, akmens anglies liekanos. Giliau, šurfo centrinėje dalyje pradėjo ryškėti kapų duobių kontūrai ir žmogaus kaulų liekanos. Preparuojant paviršių buvo atidengti dviejų žmonių palaikai.

Kapo 1 duobės kontūras fiksuotas šurfo P dalyje, nuo H_{abs} 38,94 iki 38,91 m aukštyje. Fiksuotas 50 cm pločio ir 155 cm ilgio kapo kontūras. Atlikus preparavimo darbus paaiš-